

LIBRIS | JEAN DES CARS | We know books

SISSI

ÎMPĂRĂTEASA AUSTRIEI

Ediția a II-a

Traducere din limba franceză de ANA-MARIA STAN

Postfață de DORU DUMITRESCU

CORINT
ISTORIE
—2022—

CUPRINS

De ce Sissi?	7
I. Prințesa neîmblânzită	13
II. Împărăteasa supusă încercărilor	72
III. Împărăteasa disprețuită	128
IV. O înțelegere cordială	164
V. Regina Ungariei	211
VI. Suverana	270
VII. Amazoana	308
VIII. Vulturul și pescărușul	384
IX. Mayerling sau împărăteasa îndurerată	407
X. Împărăteasa rătăcitoare	447
XI. Femeia de neuitat	464
Bibliografie	490
Postfață	494

I

PRINȚESA NEÎMBLÂNZITĂ

În după-masa zilei de miercuri, 15 august 1853, o trăsură care a părăsit sudul Bavariei înaintează către micul oraș austriac Bad Ischl, în inima regiunii Salzkammergut, unde se exploatează sarea care a dat numele localității Salzburg. Pe această veche axă a comerțului european, vara luminoasă a Munților Alpi își împrășteie culorile vii. Într-un decor împădurit, reflectat de smaraldul senin al lacurilor romantice, orașul cunoaște de circa 30 de ani o însuflețire estivală crescândă. Dr. Wirer, un medic vienez, a descoperit, în jurul anului 1820, proprietățile terapeutice ale apelor sărate. Simbol al negoțului, sarea a fost transformată în simbol al sănătății. Toată înalta societate s-a deprins să meargă la cure de ape sărate. Reprezentanții săi cei mai prestigioși au primit chiar supranumele de „prinți ai sării”. Și, treptat, Bad Ischl, adăpostit într-o buclă formată de râurile Traun și Ischl, a devenit un centru termal, o localitate căutată de vilegiatură și un loc unde se întâlnește înalta nobilime. O adevărată stațiune balneară.

Însă trăsura nu transportă turiști veniți la cură. A trecut Alpii și aparține ducelui Max din Bavaria, șeful ramurii inferioare a casei de Wittelsbach*. Ducele Max, cumnatul austerului rege

* Nu trebuie să se confunde titlul de duce de Bavaria rezervat ramurii regale (superioare) cu acela de duce din Bavaria purtat de ramura ducală (inferioară), căruia nu i s-a alăturat calitatea de Alteță Regală decât începând din 1845, prin voința regelui Ludovic I.

LIBRIS

We know
books

Maximilian al II-lea, nu se află în caleașca sa. Ca de obicei, el a delegat-o pe soția sa, ducesa Ludovica, care se pregătește pentru o importantă reuniune de familie. Plecată de la Possenhofen, reședința sa nu prea luxoasă de pe malul Lacului Starnberg, aflată la 30 de kilometri sud de München, ducesa călătorește numai cu două dintre fetele sale, Elena și Elisabeta, precum și cu o cameristă. Bagajele le urmează într-o a doua trăsură.

Mama își privește fetele. Două surori? Sunt atât de diferite... Elena are nouăsprezece ani, trăsături regulate și un aer serios, aproape grav. Fină, frumoasă, dar melancolică. Și deosebit de pioasă. Comportarea de pe parcursul orelor de călătorie îi este plină de cumințenie, întocmai ca și imaginea. Ea este cu adevărat fiica mamei sale. În schimb, Elisabeta, de cincisprezece ani și jumătate, subțirică și încântătoare, emană vioiciune și bucuria de a trăi. Și, dintotdeauna, neascultare. Ea este cu adevărat, prin contrast, fiica tatălui ei.

La popasul de la Rosenheim, cam la o treime din drum, Elisabeta nu a rezistat impulsului de a adăpa chiar ea caii. Adresându-se cu familiaritate valeților și vizitiilor, și-a atras o observație glacială a mamei. Și, atunci când a izbucnit în râs după ce și-a udat picioarele într-o găleată cu apă care se răsturnase, a fost singura care s-a amuzat! Pentru restul călătoriei, a fost plasată sub supravegherea atentă a cameristei. Elisabeta nu a putut decât să suspine în sinea ei atunci când trăsura a lăsat în urmă, pe partea stângă, Chiemsee, cel mai mare lac din Bavaria, denumit „marea bavareză”. Elisabeta trebuie să se comporte bine și să se facă uitată. În această jumătate a lunii august 1853, nu ea este cea care contează în sânul familiei, ci Elena, sora cea cumințe.

Elena poartă speranța unei revanșe. Într-adevăr, mama sa este de două ori frustrată, atât ca soție, cât și ca mamă. Fiică a contelui palatin elector de Zweibrücken-Birkenfeld, care trebuia

să fie în 1805 primul rege al Bavariei datorită lui Napoleon, ea s-a născut cu titlul de prințesă de Bavaria. Prin căsătoria cu ducele Max, care îi este văr, a fost, într-o oarecare măsură, retrogradată la rangul de ducesă din Bavaria. Mai mult, Ludovica și-a văzut surorile încheind mariaje mai prestigioase decât al ei. Una, măritându-se cu Francisc al II-lea, a devenit împărăteasa Carolina-Augusta a Austriei. Alte două surori, Maria și Amelia, au avut originalitatea de a fi, succesiv, regine ale Saxeii. O a patra, Elisabeta, era regina Prusiei, iar a cincea, Sofia, este arhiducesa Austriei, căci s-a măritat cu Francisc-Carol, fratele împăratului Ferdinand. În aceste combinații familiale alambicate, cărora Europa le deține secretul, Ludovica este, din punct de vedere al protocolului, cea care deține rangul cel mai neînsemnat.

Soțul ei, minunatul duce Max, nu este deloc un om convențional. Este un pasionat: în primul rând de libertate și mai ales de cea proprie. În pofida aparițiilor sale în costum de ceremonie și a vastei sale culturi, nu este văzut aproape deloc la München, unde de altfel nu deține nicio funcție oficială. Orașul îl plictisește, viața mondenă îl apasă și protocolul îl înăbușă. Nu trăiește cu adevărat decât la țară, înflorind în aerul viu al Alpiilor. Boem, el dispare în păduri, acaparând de partidele de vânătoare și pescuit. Lungile ore petrecute călare sunt întrerupte de popasuri în toate hanurile Bavariei de sud. În ținuta tradițională – pantaloni scurți de piele, bluză de pânză groasă, pălărie țuguată din blană de bursuc –, el ciocnește vesel paharele cu țărani, plecând apoi să escaladeze câte un pisc. Cu un temperament liric, cântă din țiteră încă de când l-a învățat fiul unui hangiu vienez, pe care îl întâlnise în 1837. Ducele Max își dă silința să revoluționeze muzica din secolul al XIX-lea. Desigur, în momentul în care își lasă să izbucnească toate pasiunile înfrânate, rezultatul este unul surprinzător. Atunci când nu

colindă satele din Bavaria, călătorește în Grecia, Turcia și Egipt*. Îmbătat de bucuria descoperirii ruinelor ascunse sub nisip din vremea faraonilor, Max, mereu acompaniat de menestrelul său, cântă la țiteră în vârful mării piramide a lui Kheops! Iar la întoarcere, publică un volum intitulat *Călătorie în Orient*, care este foarte apreciat. Însă sosirea sa la München a atras și mai mult atenția: a adus de la Cairo patru negri mititei, pe care ține să îi boteze. În mod clar, ducele merită pe deplin pseudonimul de *Fantasius*, pe care și l-a atribuit pentru a semna nuvele și cronici caustice, neobișnuite în mediul ultraconservator al capitalei bavareze. El scrie de multă vreme: în tinerețe, chiar a pus pe hârtie o piesă de teatru.

Comentariile și criticile îl lasă indiferent. Singura dată când își îmbracă uniforma de general – funcție cvasionorifică – este o corvoadă. Discursurile militarilor și ale funcționarilor îi par deosebit de fade acestui călător vesel. Totuși, ne-am înșela dacă l-am considera aidoma unui țăran necioplit, îndopat cu cârnați și râuri de bere și cu tenul ars de soare al oamenilor care trăiesc în aer liber... Dimpotrivă, fin, bun psiholog, la patruzeci și cinci de ani are o siluetă zveltă, foarte tânără. Modesta sa avere se topește văzând cu ochii, căci disprețuiește orice idee de administrare. El nu numără, trăiește. Glumește, preferă franchețea ipocriziei și este simpatice într-o manieră irezistibilă. Se spune chiar că fetele frumoase îl lasă să știe acest lucru. Max este un original, bun la suflet și îndrăgit.

În 25 de ani de căsnicie, și-a dat silința să îi facă zece copii Ludovicăi, dar nu și aceea de a-și crește cele cinci fiice și trei fii

* Conform modei din secolul al XIX-lea, dedicată căutării rădăcinilor civilizației noastre, familia de Bavaria a arătat un mare interes pentru Grecia clasică. Originea acestei atracții, atât istorică cât și estetică, pare să fie momentul în care Otto de Wittelsbach, fiul regelui Ludovic I de Bavaria, a ajuns în 1832 pe tronul Greciei. Independența Greciei fusese recunoscută de către Franța, Anglia și Rusia.

care au supraviețuit. Nu acesta este rolul său. Fidel tradiției familiei de Wittelsbach, care a fost un fel de familie de Medici a Alpilor, ducele este un artist, un creator, o ființă sensibilă. Și ce atâtă fascinant... când este prezent! Față de el, soția sa are o tandră îngăduință, iar copiii un adevărat cult. Nu cunoaște el toate secretele naturii? Nu s-a întors oare din țara regilor magi? Și apoi, dresează caii să meargă în pas de cadril, într-un manej pe care și l-a construit. Este un bun țințaș și cântă. Ne-am înșela dacă l-am considera un diletant, frivol și chiar superficial. Mic de statură, rasat, cu fruntea înaltă și gura senzuală, Max are ochi mari, negri, care se întristează cu brutalitate, mărturisind nostalgie și o tristețe surprinzătoare. Dar își revine cu repeziciune, grăbindu-se să ia artificiile vieții în derâdere.

Incontestabil, copilul său preferat este cel de-al treilea, adică a doua sa fiică. S-a născut la München într-o duminică, în noaptea de Crăciun a anului 1837, la ora zece și 43 de minute. Micuța prințesă a văzut lumina zilei într-un palat de pe Ludwigstrasse, foarte aproape de reședința regală, în inima unui oraș aflat în plină schimbare. Unchiul său, regele Ludovic I, pornește să facă din München o nouă Romă, ridicând arcuri de triumf și colonade antice. Dar a fost tentat și de o nouă Florență, căreia i-a copiat balcoanele și logiile. Și a dorit totodată ca Münchenul să devină „Atena de pe Isar”, după numele râului care traversează orașul. Neoclasicismul, stilul münchenez a devenit un omagiu adresat Mediteranei, iar orașul se aseamăna unui gigantic muzeu de mulaje antice. Ludwigstrasse, unde s-a născut prințesa, adică strada lui Ludovic, a fost trasată încă din 1816, din ordinul viitorului suveran.

Imediat după naștere, Ludovica a auzit-o pe moașă, care a prezentat copilul, conform tradiției, în budoarul alb de lângă camera sa. Lumea se extaziază, glumește. Și se observă faptul că un dințișor străpunge deja gingia bebelușului. Ca la Napoleon...

Un semn excepțional. Se mai remarcă faptul că, născută în aceeași noapte ca și Mântuitorul, prințesa va fi o ființă a păcii și a fericirii. Regat catolic, Bavaria consideră acest cadou prețios de Crăciun drept un dar al cerului. Nașa copilei, care îi este și mătușă, este regina Elisabeta a Prusiei. Ea va primi deci același prenume.

Copilăria Elisabetei, a fraților și surorilor ei se desfășoară în simplitate: iarna la München, vara și cât se poate de des la țară, acolo unde podișul bavarez se ridică domol până spre piscurile Alpilor care marchează frontiera cu Austria. Possenhofen, vechiul castel cumpărat de tatăl ei în 1834, este o clădire rectangulară, din piatră roșie. Flancat de grajduri și de o capelă, înconjurat de un parc și de grădini magnifice de trandafiri, care se întind de-a lungul apelor cenușii ale Lacului Starnberg, acest edificiu venerabil, care nu are nimic rafinat, miroase bine a fân, atunci când vara, bate foehnul, acest vânt dinspre sud care usucă oamenii și animalele. Ferma se învecinează cu reședința întreținută de servitori care fac parte din familie și sunt de un devotament de neclintit. În mijlocul animalelor, mai ales cai și câini, aceștia din urmă fiind adevărații proprietari ai fotoliilor, într-o atmosferă pașnică și de familie unită, Possenhofen este un paradis al copilăriei. Toată lumea vorbește cu afecțiune despre el, folosind un diminutiv tandru: „Possi”. Copiii au și ei diminutivele lor. Carol Teodor este „Gackerl”, Elena devine „Néné”, Matilda este „Vrăbiuța”, Max Emmanuel este „Mapperl”. În ce-o privește pe Elisabeta, este strigată „Sissi”*. Sissi, Possi, porecle la unison.

Din anii 1840–1848, trebuie să reținem marea libertate de care se bucură copiii lui Max și ai Ludovicăi. Își văd părinții

* Există două posibilități de ortografiere a numelui. Germaniștii scriu Sisi, iar împărăteasa își semna ea însăși scrisorile „Sisi”. Noi spunem, de preferință, Sissi. Eu m-am conformat acestei forme.

neîncetat, fără dificultate, cresc cu o absență a manierelor și a distanțelor, ceea ce contrastează cu răceala inevitabilă din multe familii de rang. Un tânăr văr al lui Sissi, prințul Ludovic al Bavariei, viitorul Ludovic al II-lea, a petrecut câteva sejururi la Possenhofen. A avut impresia unei călătorii pe o planetă necunoscută. Sissi este crescută în ignorarea constrângerilor. Ea pândește sosirea tatălui său și îi invadează biroul unde acesta încearcă, cu o pană sânguincioasă, să trezească o inspirație istovită. Poezia este micul păcat al familiei de Wittelsbach.

Mama încearcă să atenueze excentricitățile soțului său și se străduiește să pună puțină ordine în această viață care este total lipsită de așa ceva. Poetii nu sunt ordonați, mamele de familie își mențin simțul realității. Și acest mariaj al Ludovicăi, o căsătorie aranjată, dar în care Max părăsise cu mult mai seducător decât atâția alți logodnici posibili, chiar dacă era fragil, nu a fost un eșec.

Însărcinată cu educația lui Sissi începând din 1846, baroana Luisa Wulffen, o guvernanta repede depășită de situație, a observat că aceasta este cea mai visătoare, mai tandră și mai distrată dintre cei opt copii. Un paradox: este și cea mai scrupuloasă față de ceea ce iubește. Singurul orar care se respectă este micul dejun alături de mama, cel mai târziu la ora opt. Apoi lecțiile ocupă timpul până la ora două. Fără răutate, ducele subminează autoritatea guvernantei, busculând programele și orarul. Foarte devreme, el a simțit că adevăratul studiu pentru Sissi îl reprezintă viața din jurul ei. A înțeles că tovarășii ei tainici se numesc vântul, florile, stelele. A observat că primii care îi primesc destăinuirile sunt caii, iar câinii îi primesc cele dintâi mângâieri. Dl Raymond Chevrier a comentat: „Acest tată care i-a făcut, în cele din urmă, atâta rău, dorind de fapt să îi facă prea mult bine”. S-a criticat mult îngăduința acestui tată care nu ar fi pregătit-o pe Sissi să devină Elisabeta. În schimb, el a știut

LIBRIS | We know books

să păstreze momentele trecătoare ale copilăriei. I-a asigurat o copilărie fericită. Iar această amprentă a fost atât de puternică, încât întreaga sa viață, o tragedie cu repetiție, Elisabeta o va căuta cu disperare pe Sissi...

Max este fericit să se regăsească în acest caracter spontan, neprefăcut, o avalanșă de entuziasm care explodează într-un bulgăre de viață. N-are a face că educația ei este restrânsă și manierele sale comune. N-are a face că nu este talentată la muzică. Ea chinuie pianul în van. În schimb, este pasionată de desen și de scris. Foarte devreme, exprimă sentimente și emoții serioase. N-are a face... Max hotărăște că Sissi trebuie să își urmeze înclinațiile ca să se dezvolte. Nu îi pune nicio frână. Sissi crește sub semnul libertății. Ideea și cuvântul sunt la modă și atunci când prințesa împlinește zece ani, în primăvara lui 1848, denu-mită „Primăvara popoarelor”.

Furtuna napoleoniană zguduise Austria în multe feluri. În 1804, Francisc al II-lea renunța la titlul de împărat al Sfântului Imperiu Romano-German în favoarea celui de Francisc I, împărat al Austriei. De peste 575 de ani, Habsburgii erau la ei acasă de-a lungul Dunării, scriind istoria Europei Centrale pornind de la ideea, deja foarte înaintată, a unui stat multinațional. Spiritul de cucerire, care îi caracterizase pe Carol Quintul și pe împărăteasa Maria Tereza, evidențiasse două constante ale politicii austriece: pe de o parte, lupta împotriva invadatorului turc asigura dinastiei rolul de apărător al Occidentului și întărea puterea catolicismului; pe de altă parte, un antagonism față de Prusia, partizană a unei germanizări extreme, ridica întrebarea: cum avea să fie Germania mare, austriacă sau prusacă? La Congresul de la Viena, congresul revanșei asupra lui Napoleon, Austria recupera, printre altele, Tirolul, Vorarlberg, regiunea Salzburg și obținea Lombardia, dar și regiunea Veneto. Cancelarul K. von Metternich triumfa, era noul arbitru suprem,

„vizitiul Europei”. Bismarck, care a analizat mai târziu personalitatea lui Metternich, nota în 1847, în momentul în care a intrat în viața politică fiind deputat în Parlamentul regional al Prusiei, că diplomatul austriac „tăia popoarele în bucăți ca pe niște pantaloni vechi”. Pentru a se proteja împotriva unei mișcări revoluționare, Metternich ticluise chiar și un tratat de garanție între împăratul Ferdinand al Austriei, țar și regele Prusiei – Sfânta Alianță.

Timp de 30 de ani, Austria cunoscuse stabilitatea. Pace și dezvoltare economică pentru unii, imobilism și înăbușire a naționalităților pentru alții. Emanciparea le era refuzată maghiarilor, popoarelor Boemiei și Italiei, căci emanciparea ar fi însemnat dezmembrarea. Și Austria menținea acest echilibru, căci îi simboliza revanșa. Cu Metternich, legitimitatea stătea deasupra naționalităților, însă Austria exista din nou.

În martie 1848, febra revoluționară cuprinde Austria. Revoltele îl izgonesc pe Metternich de la Viena și, după lupte sângeroase, Curtea însăși este silită să se refugieze la Innsbruck, capitala Tirolului fidel monarhiei, apoi la Olmütz, în Moravia*. Budapesta și Milano se ridică, iar Veneția vrea chiar să proclame o republică, efemeră, o fantomă a Republicii Serenisime. În cursul acestei veri fierbinți, Austria oscilează între două curente: trebuie să fie „germană”, unită cu Prusia pe motivul comunității lingvistice, sau, dimpotrivă, trebuie să fie doar „austriacă”, unită cu toate popoarele danubiene legate de Habsburgi? Cu alte cuvinte, care avea să fie identitatea așa-numitei *Mitteuropa*, Europa de mijloc, rând pe rând culoar de invazie și de cucerire sau frână față de imperialismul încăpățânat?

La 21 noiembrie, prințul Felix de Schwarzenberg, diplomat cu mână forte, preia conducerea guvernului, cu sprijinul

* Azi Olomuc, în Republica Cehă.

cumnatului său, prințul Alfred de Windischgrätz. În iunie, acesta din urmă zdrobise revolta din Praga, în care soția sa își găsisse moartea.

Aparent liberali, dar de fapt opuși laxismului, acești doi bărbați au același raționament: revoluționarii l-au izgonit pe Metternich, nu i-au izgonit pe Habsburgi. Dimpotrivă, îi elibera-se pe aceștia de „cancelar”. La Viena se cântase chiar un imn de Haydn: *Dumnezeu să-l țină pe împăratul nostru*. Restabilirea autorității austriece, adică a ordinii, trecea obligatoriu prin restabilirea prestigiului imperial. Or, în asta consta întreaga dificultate: împăratul Ferdinand, care domnea din 1835, nu avea prestigiu. Slab, victimă a unor neliniștitoare crize nervoase, lipsit de prezența lui Metternich, care îi servise deopotrivă drept aureolă și scut, Ferdinand I se înfățișa în deplina sa neputință. Din momentul în care, ca tânăr prinț moștenitor, băntuia pe coridoare, cramponându-se de aghiotanții săi și bâlbâindu-se, starea sa se înrăutățise. Epilepsia de care suferea era încă foarte puțin cunoscută. Gentil și lucid în privința stării sale, Ferdinand I fusese supranumit „Blajinul”, o poreclă amabilă. Ferdinand cel Debil ar fi fost, din păcate, un nume mai potrivit. Problema austriacă era deci, înainte de toate, o problemă de familie.

Teoretic, coroana trebuia să îi revină fratelui său mai mic, arhiducele Franz-Carol. Din păcate, iar din păcate... acesta nu este deloc strălucit. Timiditatea sa, lipsa de caracter, alături de cea a inteligenței, îl elimină din vederile lui Schwarzenberg. În timp ce furtuna naționalismului bubuie și Viena este camera de rezonanță a Parisului, care îl izgonise pe Ludovic-Filip, singurul candidat posibil este fiul lui Franz-Carol.

Nepotul împăratului are optsprezece ani și, din fericire, boala nervoasă l-a ocolit. Are maniere perfecte, o alură frumoasă și o judecată sănătoasă. Mama sa, arhiducesa Sofia, este o Wittelsbach și una dintre surorile regelui Bavariei. Autoritară,